

Riječ preuzvišenoga nadbiskupa mons. Luigija Pezzuta, apostolskoga nuncija u povodu posjeta Filozofskome fakultetu Sveučilišta u Mostaru (9. lipnja 2016.)

Uvod

Okvirna tema koja mi je predložena glasi: „Vatikanska diplomacija“.

Ja ću precizirati predmet našega promišljanja i govoriti o temi: „Sveta Stolica u društveno-vremenitom uređenju i u međunarodnom uređenju“.

Stoga, pitanja na koja se nastoji konkretno odgovoriti tijekom ovoga izlaganja jesu sljedeća: Kako se, dakle, Katolička crkva i Sveta Stolica, čije je poslanje posvema duhovnoga karaktera, uključuju u društveno-političko-vremenito uređenje na nacionalnoj i međunarodnoj razini? Imaju li Katolička crkva i Sveta Stolica pravo miješati se u društveno-političko-vremenito uređenje? Ili je posrijedi nedopušteno miješanje, uplitanje?

* * *

1. Kako bismo odgovorili na spomenuto pitanje, čini mi se potrebnim pojasniti ponajprije pojam „Sveta Stolica“. I zbilja, počesto rabimo pojmove i izraze čije značenje držimo samorazumljivim, a to u biti nije tako. Što se tiče „Svete Stolice“ riječ je o pojmu koji je pomalo teško objasniti i razumjeti navlastito za one koji nisu dobro upoznati s teologijom i katoličkom ekleziologijom.

Izraz Sveta Stolica obično se rabi kako bi se označile tri različite stvarnosti:

- a) Sukladno kanonu 361 Zakonika kanonskoga prava, Sveta bi Stolica bio rimski prvosvećenik (papa), Državno tajništvo u svojim dvjema sekcijama kao i različiti dikasteriji Rimske kurije (institucionalni dio).
- b) Za druge je Sveta Stolica samo papa u svojoj ulozi vidljivoga poglavara Katoličke crkve.

-
- c) Na koncu, drugi opet misle da je Sveta Stolica organizacija vlade rimskoga prvosvećenika.
- d) I sada, s obzirom na tri različita viđenja, kako bi se dobro razumio pojam Svete Stolice, moramo odrediti i ono što podrazumijevamo pod Katoličkom crkvom. Pojmom Katolička crkva označujemo zajednicu vjernika koju je utemeljio Isus Krist, koja ima hijerarhijski ustroj, neovisna je o bilo kojoj drugoj instituciji ili vlasti, s vlastitom i jedinstvenom svrhom duhovnoga karaktera koju ostvaruje vlastitim sredstvima.
- e) Ako stvari tako stoje, odmah postaje jasno da se ne smije miješati Svetu Stolicu s Katoličkom crkvom. I zbilja, posrijedi su dvije različne stvarnosti, ali koje nisu odvojene. Katolička je crkva potpunost, cjelovita zajednica vjernika katolika. Sveta je Stolica samo dio spomenute zajednice i odgovara vrhovnomu organu središnje uprave Katoličke crkve. Drugim riječima, Sveta je Stolica onaj dio Katoličke crkve koji je određen za upravljanje istom.
- f) Sveta Stolica, tako shvaćena, ima pravnu osobnost i priznatim je subjektom međunarodnoga prava. Dakle, Sveta je Stolica kao vrhovni organ središnje uprave Katoličke crkve osposobljena, ima sposobnost djelovanja na pravno uspješan i djelotvoran način unutar međunarodnoga poretka.
- g) Stvarnost Sveta Stolica kao vrhovni organ središnje uprave Katoličke crkve pravno ima snagu predstavljanja cijele institucije u međunarodnoj sferi. Sveta Stolica stoga djeluje službeno i učinkovito u međunarodnome poretku jer je vrhovni organ središnje uprave Katoličke crkve.
- h) Unutar te snage pravnoga zastupanja u međunarodnome poretku smješta se i osoba pape (rimskoga prvosvećenika) koji je odgovorna osoba i poglavar vrhovnoga organa središnje uprave i poglavar cijele institucije Katoličke crkve. Ne svaki biskup, dakle, nego samo rimski biskup koji je također i biskup „Sveopće Crkve“ ima vlast odaslati svoje diplomatske predstavnike i pregovarati o međunarodnim pitanjima, i na bilateralnoj kao i na multilateralnoj razini.

i) I na koncu, da bi se dobro razumio odnos ili razlika između Katoličke crkve i Svete Stolice, možemo posegnuti za sljedećom jednadžbom: Sveta se Stolica odnosi prema Katoličkoj crkvi kao što se vlada odnosi prema državi. Doista, sukladno primjeni zdravih pravnih načela i sukladno zdravomu razumu, samo vlada ima pravnu snagu predstavljanja države, i na nacionalnoj kao i na međunarodnoj razini.

2. Ako smo razjasnili pojam „Sveta Stolica“ i njezin odnos prema cijeloj crkvenoj zajednici, valja postaviti sljedeće pitanje: Imaju li Katolička crkva i Sveta Stolica posebnu ulogu u društveno-političko-vremenitoj sferi? Ako je imaju, koja je narav i koji je temelj te uloge?

a) Odgovarajući na ta pitanja, valja odmah pojasniti da je posebno političko-vremenito djelovanje kao takvo isključeno iz stvarne i izvorne uloge koju Crkva treba imati u svijetu. Vlastito i izvorno poslanje Crkve u svijetu sastoji se, kako je poznato, u propovijedanju evanđelja i u spasenju duša. Drugim riječima, prema svojem vlastitom i izvornom poslanju koje joj je dodijelio Utemeljitelj, Crkva se mora konkretno zanimati za evangelizaciju i posvetiti joj se, kao i podjeli sakramenata i skrbi za sva nužna sredstva za vječno spasenje. Ako bi Crkva zaboravila ili stavila postrance ovu bitnu i prvotnu ulogu, izgubila bi vlastiti identitet i ne bi većim dijelom bila Kristovom Crkvom.

Ova vlastita i izvorna uloga (evangelizacija, podjela sakramenata, spas duša), premda je bitna za autentično poimanje Crkve i njezine prakse, ipak nije dostatna. I zbilja, postoji jedan drugi vidik, i on je uključen u izvorno i vlastito poslanje Crkve, iako sekundarnoga karaktera, ne u značenju „manje važan“ nego u smislu „instrumentalan“. Bez te „instrumentalne“ uloge, Crkva ne bi mogla obavljati svoju bitnu ulogu. U tome smislu, Crkva osjeća da se mora uključiti u traženje puta koji vodi k pravdi i miru; osjeća da mora služiti čovjeku u konkretnosti njegova stvarnoga života i pridonijeti na svoj vlastiti način kulturnomu i društvenomu napretku. Crkva ima svijest da mora prihvatiti svoje društveno-političko-vremenite odgovornosti, ali uvijek i samo s pastoralnom skrbi koja preko njezine intervencije na društveno-političko-vremenitom polju

dostiže svoj eshatološki cilj koji je temeljan i bitan, a to je spasenje ljudskoga bića u njegovoj cjelovitoj dimenziji.

Katolička crkva i Sveta Stolica, naviještanjem evanđelja (s evangelizacijom), podjeljivanjem sakramenata i skrbi za sva druga sredstva koja su usmjerena na vječno spasenje, odista dospijevaju do ljudskoga bića u njegovoj cjelovitosti duše i tijela. A dospijevaju do njega ne samo u njegovoj osobnoj individualnosti nego i u složenoj sferi njegovih društvenih odnosa. Da se kršćanska poruka i vječno spasenje – dakle, kršćanska kultura općenito – ne tiču samo ljudskoga duha nego i tijela – dakle, ljudskoga bića u njegovu jedinstvu duše i tijela – izvodi se, očito, iz činjenice da se Kristovo uskrsnuće – središnji događaj kršćanskoga otajstva – tiče upravo tijela. Stoga, skrbiti o čovjeku za Crkvu znači bdjeti, ne samo nad njegovim duhom nego i nad tijelom; bdjeti ne samo nad njegovom individualnom dimenzijom nego i nad njegovom društvenom dimenzijom, dakle nad ljudskim društvom. Ali, Crkva će to uvijek i činiti s misionarskom i spasenjskom revnošću, dakle s pogledom na dovršenje svojega bitnog, vlastitog i izvornog poslanja, a to je cjelovito spasenje ljudskoga bića.

S druge pak strane znamo da društveni suživot određuju politika, gospodarstvo, radni odnosi, pravo, kultura itd., kao sastavnice i oruđa dobroga društvenog suživota koji uvjetuju životnu filozofiju i praksu svakoga muškarca i svake žene. A filozofija i životna praksa imaju očite veze s etikom, s moralom i s cijelom duhovnom sferom, osim ako tko nema materijalističko viđenje ljudskoga bića.

U tome smislu politika, gospodarstvo, radni odnosi, pravo, kultura itd. dolaze u doticaj s duhovnim, moralnim i etičkim vidicima ljudskoga bića. Ovaj doticaj pak može se okarakterizirati kao susret ili kao sudar, ovisno o naravi političkih, društvenih, pravnih, gospodarskih i kulturalnih strategija. Ako su one u skladu s etičkim, moralnim i duhovnim vrijednostima, dogodit će se plodonosan susret i suradnja, na korist rasta ljudske osobe i društva. Naprotiv, ako nedostaje taj sklad, sudar će biti neizbježan. U ovoj situaciji susreta i sukoba, Crkva i Sveta Stolica miješaju se prema redu u društveno-političko-vremenite sferu samo u ime duhovnih, etičkih i moralnih vrijednosti koje su izvorno i vlastito

u njezinoj nadležnosti i pripadaju njezinu osobitom i bitnom poslanju. To znači da Crkva i Sveta Stolica uzimaju u obzir i očituju se isključivo o duhovnim, etičkim i moralnim vidicima društveno-političko-vremenitih pitanja, povjeravajući drugim nadležnim tijelima tehničke vidike osobito političkih strategija.

Međutim, iznenađujuća je u nekim slučajevima negativna reakcija vladinih i političkih tijela zbog izjava Svete Stolice ili mjesnih biskupskih konferencija kada oni zauzimaju stav o pitanjima koja se tiču društveno-političko-vremenite sfere, u ime duhovnih, etičkih i moralnih vrijednosti. S time u vezi važno je pojasniti da takvim intervencijama Crkva i Sveta Stolica kane samo ponuditi svoj prinos suradnji, prosvjetljenju i naglašavanju vidika od vitalne važnosti, navlastito kada su posrijedi teme povezane s ljudskim pravima i dostojanstvom ljudske osobe.

b) Pitanje povezano s postojanjem, naravi i temeljem aktivne uloge Crkve i Svete Stolice u društveno-političko-vremenitom poretku može se shvatiti i u svjetlu teme odnosā Crkve i države:

I Crkva i država suvereni su entiteti, svaka u svojem vlastitom uređenju. Crkva i država su, dakle, različiti entiteti s različitim ciljevima: Crkva ima duhovni cilj, a država ima vremeniti cilj. Međutim, predmet njihova općega zanimanja, dakle stvarnost nad kojom na odgovarajući način djeluju, jest ljudsko biće kao pojedinac i kao član društva. Ovaj identitet predmeta zahtijeva sklad i suradnju između Crkve i države tako da svaki građanin koji je istodobno članom Crkve može slobodno pronaći sredstva i unutar Crkve i države kako bi dostigao svoj nadnaravni cilj, kao i svoj vremeniti cilj. To znači da Crkva nužno ulazi u djelokrug vremenitoga koje je u nadležnosti države samo da bi se bavila onim vremenitim dimenzijama koje uvjetuju duhovnu sferu.

Na koncu, bacivši brzi pogled na povijest, postaje jasno da Crkva i Sveta Stolica nikada nisu bile posve izvan narodnih i međunarodnih političkih zbivanja. Njezin se utjecaj trajno vršio na različite načine na život narodā. I zbilja, Crkva se morala sučeliti s grčkim i rimskim carevima, germanskim i slavenskim kraljevima, apsolutnim i ustavnim monarhijama, republikanskim i diktatorskim režimima. Imala je doticaj s modernim demokratskim idejama; njezin se glas čuo i njezina su se

učenja s poštovanjem prihvaćala u političkim i državnim vijećima kao i u međunarodnim organizacijama. Sama povijest, dakle, donosi nas pred ova događanja što nitko ne može zanijekati. Posrijedi su vrlo rječita događanja, svjedoci uloge koju su Crkva i Sveta Stolica uistinu imale te i dalje imaju u društveno-političko-vremenitoj sferi.

Na temelju svega ovoga što smo dosada iznijeli, može se zaključiti sljedeće:

1. Crkva ima svoju ulogu u društveno-političko-vremenitoj sferi. Ona se pak ne upliće, nego se nužno umiješa u društveno-političko-vremenitu sferu.
2. Narav te uloge instrumentalnoga je i pastoralnoga karaktera. Dakle, Crkva i Sveta Stolica, premda nemaju izravnu nadležnost u društveno-političko-vremenitom djelokrugu, ulaze u njega neizravnom nadležnošću, uzevši u obzir etičke i moralne vidike koji spadaju u njezinu najužu nadležnost jer su dijelom njezina prvotnoga i izvornoga poslanja, duhovnoga i pastoralnoga karaktera.
3. Temelj takve instrumentalne i pastoralne uloge Crkve i Svete Stolice u društveno-političko-vremenitom poretku jest sama volja njezina Utemeljitelja. Stoga, posrijedi je uloga koja pripada ontološkoj i izvornoj strukturi Crkve koja obuhvaća i Svetu Stolicu kao vrhovni organ središnje uprave Katoličke crkve.

c) Pogledajmo sada temu koja se tiče Katoličke crkve i „Svete Stolice“ u međunarodnome poretku.

Teza koja se želi potvrditi u ovome trećem dijelu ovoga izlaganja vrlo je složena i izriče se u sljedećim trima točkama:

- Međunarodna zajednica priznaje pravnu osobnost Katoličke crkve i Svete Stolice na međunarodnoj razini.
- To priznanje dodijeljeno je Katoličkoj crkvi *kao vjerskoj ustanovi* i Svetoj Stolici *kao vrhovnome organu središnje uprave spomenute vjerske ustanove*. Na koncu, takvo priznanje dodijeljeno je i rimskomu prvosvećeniku, papi, kao „lideru“ Katoličke crkve i odgovornoj osobi Svete Stolice.

-
- Priznanje pravne osobnosti Katoličke crkve, Svete Stolice i pape na međunarodnoj razini neovisno je od „vremenite vlasti“, kao i od postojanja teritorija koji se naziva Država Vatikanskoga Grada, čije je utemeljenje iz novijega doba (potječe tek, kako je poznato, iz 1929. godine).

Kako bi se jednu ustanovu moglo priznati na međunarodnoj razini i kako bi tako postala „međunarodna ustanova“, sukladno pravu, zahtijevaju se tri temeljna elementa:

- 1) „Priznanje“: to je čin kojim jedna ustanova izriče volju priznanja i prihvaćanja jedne činjenične situacije, sa svim zakonskim posljedicama koje potječu iz takva čina prihvaćanja.
- 2) Kako bi se jednu ustanovu pravno priznalo na međunarodnoj razini, nužno je da ona ima svrhu, cilj, opći plan koji treba zajednički ostvarivati s većinom drugih ustanova koje isto tako uživaju međunarodnopravnu osobnost.
- 3) Naposljetku, potrebno je da ustanova koju valja priznati ima sve prikladne mehanizme i oruđa da bi se mogla ostvariti svrha, cilj, plan koji je zajednički s drugim međunarodnim ustanovama.

Razmatrajući sada osobitu poziciju Katoličke crkve i Svete Stolice, možemo tvrditi da je proces „priznanja“ njihove međunarodnopravne osobnosti u skladu s već spomenutim načelima.

Doista, „priznanje“ međunarodnopravne osobnosti Katoličke crkve i Svete Stolice proistječe iz različnih čina i okolnosti koje su se trajno odvijale u njezinoj povijesti, ne samo tijekom razdoblja vremenite vlasti nego i nakon nestanka iste i prije stvaranja malene Države Vatikanskoga Grada.

Pokušajmo sada prepoznati i točno odrediti neke od ovih čina i okolnosti povijesti Katoličke crkve i Svete Stolice koji naznačuju priznanje njezine međunarodnopravne osobnosti:

- Neprekinuto sastavljanje konkordata i međunarodnih sporazuma između rimskih prvosvećenika i raznih država i sastavljanje istih u obliku i prema pravilima koje zahtijeva međunarodno pravo. Takvi ugovori izjednačeni su s normalnim ugovorima koje su sklo-

pile suverene i priznate vlasti u međunarodnome pravu kao obvezujuće. Osim toga, takvi ugovori i njihova pravna učinkovitost neovisni su o svjetovnoj vlasti Katoličke crkve. I zbilja, svjetovna vlast Crkve okončana je 1870. godine, a malena Država Vatikan-skoga Grada priznata je tek 1929. godine. Međutim, između 1870. i 1929. godine Sveta je Stolica potpisala ugovore s mnogim europskim narodima, od kojih su neki nekatolički: Švicarska, Engleska, Poljska, Francuska, Litva, Čehoslovačka i Portugal. Ovdje nema vremena i prostora za pojedinačno razmatranje ovih sporazuma. Takvo provjeravanje prepuštamo osobnim interesima.

- Činjenica je da su pape neprekidno imale ulogu diplomatskoga predstavništva, aktivnoga i pasivnoga. Ove diplomatske razmjene između Svete Stolice i država sve su se više uvećavale, sve do našega vremena kada Sveta Stolica surađuje sa 180 država.
- Papinski predstavnici trajno su zadržali svoj odgovarajući položaj koji je priznat Bečkim protokolom 1815. godine.
- Apostolski nunciji i dalje su se primali, i u mnogim slučajevima kao doajeni *de iure* mjesnih diplomatskih zborova, onako kako ih priznaje Bečki protokol. Riječ je uglavnom o zemljama stare katoličke tradicije.
- Na traženje država, uključenih u političke prijepore, papa je često imao ulogu suca i posrednika, težeći za mirnim rješenjima takvih sporova. Tako se primjerice 1870. godine Sveta Stolica uključila da bi spriječila izbijanje Francusko-pruskoga rata; 1885. godine papa je bio sucem u sporu između Njemačke i Španjolske oko ispravnoga posjedovanja Karolinskih otoka; godine 1890. Sveta se Stolica uključila u spor između Engleske i Portugala oko granica u Kongu; godine 1883. papa je bio sudac u sporu između Perua i Ekvadora oko granicama; godine 1894. papinsko posredovanje između Engleske i Venezuele s ciljem određivanja granica u Gvajani; godine 1895. papinska arbitraža u sukobu između Haitija i Santo Dominga; godine 1896. papino zalaganje kod cara Menelika u korist ratnih zarobljenika Talijana; godine 1898. papina intervencija radi sprječavanja rata između Španjolske i Sjedinjenih Američkih Država na Kubi; od 1900. do 1903. papinska arbitraža u sporu iz-

među Argentine i Čilea zbog utvrđivanja granica; godine 1906. papinska arbitraža u sporu za utvrđivanje granica između Kolumbije i Ekvadora; u godinama 1909. i 1910. bila je papinska arbitraža oko posjedovanja zlatnih nalazišta u sporu između Brazila i Bolivije te Brazila i Perua. Ponavljamo da su se ove i druge intervencije Svete Stolice, koje nismo spomenuli, dogodile u godinama u kojima je Katolička crkva izgubila svjetovnu vlast i još nije postojala malena Država Vatikanskoga Grada.

- Države su neprekidno zahtijevale od pape da izdaje dokumente međunarodnoga karaktera koji su pridržani suverenoj vlasti. Tako, primjerice, nakon Prvoga svjetskog rata nove su države tražile da ih prizna Sveta Stolica; kao i njemački projekt „Liga ili Društvo naroda“ koja je godine 1919. izričito tražila da i Sveta Stolica sudjeluje u svojstvu člana; na koncu, tijekom Prvoga svjetskoga rata brodovi s papinskom zastavom izjednačeni su s brodovima neutralnih država.
- Naposljetku, poglavari država, katoličkih i nekatoličkih, neprekidno su dolazili u službene posjete papi kao suverenu.

Na koncu, ovo intenzivno i neprekidno djelovanje na međunarodnoj razini nužno pretpostavlja „priznanje“ drugih članova međunarodne zajednice prave osobnosti Katoličke crkve i Svete Stolice.

- 4) Moguće je potvrditi „priznanje“ međunarodnopravne osobnosti Katoličke crkve i Svete Stolice i s drugoga stajališta, to jest, polazeći od načela nužnoga jedinstva među ustanovama koje vode i ostvaruju međunarodne odnose. Ove vrste odnosa, drugim riječima, moguće su samo između jednakovrijednih ustanova. I sada intenzivno međunarodno djelovanje Katoličke crkve i Svete Stolice pokazuje da su druge ustanove s međunarodnopravnom osobnošću smjestile Katoličku crkvu i Svetu Stolicu u poziciju jednakosti, držeći tako da posjeduju međunarodnopravnu osobnost.

Na temelju ovih elemenata možemo, dakle, ponovno razmatrati početnu tezu, tvrdeći da su članovi međunarodne zajednice uvijek priznavali te i dalje priznaju Katoličkoj crkvi, Svetoj Stolici, kao vrhovnom

organu središnje uprave, i papi, kao „državniku“, odgovornoj osobi i poglavaru Svete Stolice, međunarodnopravnu osobnost, neovisno od svjetovne moći i postojanja maloga teritorija Države Vatikanskoga Grada.

Ove su se situacije uistinu dogodile jer države i njihovi upravitelji imaju jasnu svijest da ustanova Katolička crkva i njezin organ središnje uprave, Sveta Stolica, posjeduju uvjete koje zahtijeva pravo za međunarodnopravno priznanje istih.

3. Koji je najvažniji cilj koji papinska diplomacija oduvijek sebi postavlja, ponajviše u posljednje vrijeme i osobito tijekom sadašnjega pontifikata pape Franje?

Papinska diplomacija u bitnome teži za postizanjem i učvršćenjem „mira“ u svijetu i u svakoj državi u kojoj ona djeluje.

Međutim, mir nije moguć, a da se ne stvori društvena situacija obilježena i utemeljena na „ljudskim pravima“. Dakle, Katolička crkva, Sveta Stolica i papinska diplomacija i osobito papa jesu branitelji i promicatelji „ljudskih prava“.

Na koncu, da bismo došli do društvene stvarnosti koja nam je bliža, a koja je obilježena multikulturalnošću i multireligioznošću, papinska diplomacija u općem surječju težnji da bude „graditeljicom mira“ nastoji dati vlastiti prinos u korist jedinstva u poštovanju različitosti, međukulturnoga i međuvjerskoga dijaloga tako da Bosna i Hercegovina može sačuvati i učiniti djelatnim svoj identitet i izvorno zvanje „križanja kultura, naroda i vjeroispovijesti“.

U ovome svjetlu bilo bi vrlo korisno ponovno pročitati govore pape Franje prilikom povijesnoga apostolskog posjeta Sarajevu 6. lipnja 2015. godine.

Papa je Franjo tom prilikom kanio govoriti svima, također i mladima, dakle i vama koji pripravlјate svoju budućnost na ovome Sveučilištu.

S time u vezi želio bih doslovno citirati jedan dio službenoga Papina govora, spremljenoga za mlade okupljene u Nadbiskupijskome centru za pastoral mladih „Ivan Pavao II.“ u Sarajevu i predan biskupu izaslaničkomu za pastoral mladih.

Slušajte: „Osobito suosjećam s mladim naraštajima u čežnji da vam se omoguće uvjeti da gradite sigurnu budućnost u domovini, kako bi se

izbjegao žalosni fenomen iseljavanja. Stoga su sve institucije pozvane provoditi prikladne i odlučne poteze potpore mladima u ostvarivanju njihovih zakonitih zahtjeva. Na taj će način oni moći izravno pridonositi izgradnji i rastu zemlje. Crkva može dati svoj prinos prikladnim pastoralnim projektima, usredotočenima na izgradnju opće društvene i moralne svijesti mladih, pomažući im tako da budu aktivni sudionici društvenoga života. Ovaj je prinos Crkve već prisutan, osobito preko hvalevrijednoga sustava katoličkih škola koje su, kako i dolikuje, otvorene ne samo katoličkim učenicima, nego i onima drugih kršćanskih vjeroispovijesti i drugih religija. Crkva se mora neprestano osjećati pozvanom smiono mijenjati osobe, društva i samu sebe, polazeći od evanđelja i potaknuta Duhom Svetim.“